

arribar a ser l'instrument polític més important del control de la ciutadania; la ciutat capitalista es despulla de la idea de tenir cura d'un mateix i s'associa a la idea d'inseguretat i criminalitat. Quan la por es va instal·lar a l'interior de les ciutats, es van perdre els vincles d'afectivitat i comunicació entre la ciutadania (Ibáñez 2002).

Així el concepte de seguretat es va anar allunyant del seu sentit etimològic i es va anar construint sobre la noció d'ordre públic, concebut com una situació de normalitat davant dels conflictes o perturbacions i, més recentment, des d'una perspectiva de l'Estat de dret, com a protecció del lliure exercici dels drets i llibertats.

En les últimes dècades el concepte de seguretat pública s'ha anat ampliant i s'ha passat de la seguretat de les armes a la seguretat a través del desenvolupament humà. L'expressió «seguretat humana» ha complementat el concepte clàssic de seguretat pública, especialment des que el terme fóra incorporat en les visions de gran part de les organitzacions internacionals, encapçalades per les vinculades a Nacions Unides.

L'informe del PNUD sobre Desenvolupament Humà de l'any 1994 va introduir la nova dimensió del concepte de seguretat i va crear un paradigma diferent al de la seguretat pública: la seguretat ja no té com a referent l'Estat sinó l'ésser humà. És la doctrina coneguda com *freedom for want* —llibertat davant de necessitat— que relaciona la seguretat amb les preocupacions de les persones i amb la manera en què aquestes viuen a la societat i poden exercir diverses opcions; vincula la seguretat amb la pau i amb les oportunitat socials:

«En definitiva, la seguretat humana s'expressa en un infant que no mor, en una malaltia que no es difon, en una ocupació laboral que no s'elimina, en una tensió ètnica que no explota en violència, en un dissident que no és silenciada. La seguretat humana no és una preocupació per les armes: és una preocupació per la vida i per la dignitat humana» (Informe sobre Desenvolupament Humà 1994).

Cal dir, però, que el concepte de seguretat humana s'ha utilitzat habitualment de forma complementària a les concepcions tradicionals sobre la seguretat pública, però no de manera substitutiva, de tal manera que l'Estat segueix jugant un paper central en la seguretat. De fet, coexisteixen la visió limitada de la seguretat davant de la concepció àmplia. La noció de seguretat limitada —*freedom for fear* (llibertat davant del terror) entén que el concepte de seguretat humana és poc consistent perquè tracta d'explicar massa coses i es dilueix en excés.

Les agències de Nacions Unides han vinculat seguretat amb desenvolupament. L'informe de Nacions Unides sobre Seguretat Humana (2003) estableix que els problemes de seguretat es tornen cada cop més complexos i que el conflicte i la privació estan interrelacionats. L'informe vincula la seguretat humana amb les llibertats, amb les diferents llibertats: llibertat davant de les privacions, llibertat davant de les pors i llibertat per actuar en nom propi. En resum, l'informe ens diu que mentre existeixin desigualtats socials hem d'aprendre a conviure amb un cert nivell d'inseguretat.

El nostre enfocament parteix del concepte ampli de seguretat, de la concepció que vincula seguretat amb ciutadania. Quan parlem de seguretat parlem de l'ús de

la llibertat; de la situació on les persones tenen garantit el gaudi ple dels seus drets personals, socials i polítics; parlem d'un dret inherent a la qualitat de la persona, que no es pot reconèixer ni retirar perquè forma part de la ciutadania democràtica. Sense seguretat no es tenen ni les possibilitats ni la confiança existencial necessària per a exercir la llibertat.

2. EL DRET A VIURE AMB SEGURETAT

El dret a viure amb seguretat està directament relacionat amb el dret a la vida, en la seves dues vessants: dret a l'existència i dret a la pervivència. El dret a la vida s'executa en una sola oportunitat i condiona la resta de drets: sense el dret a la vida no podem gaudir de cap altre dret.

El dret a la vida implica respectar la vida aliena, és a dir, suposa no veure's privat injustament de la vida per ningú, però la vida també és un concepte més ampli que té en compte totes les dimensions de la persona com a individu biològic, físic, ètic, etc. Si posem les persones, les seves aspiracions i capacitats al centre de la vida, hem de tenir en compte elements com la dignitat humana i la qualitat de la vida. Desenvolupar el dret a la vida suposa dotar-la de condicions de subsistència físiques, psicològiques i socials per mantenir un equilibri biològic que permeti assumir amb plenitud l'exercici de la resta de drets.

La seguretat té diferent significat per persones diferents. Nombroses persones especialistes coincideixen que la seguretat té una doble dimensió: una dimensió objectiva que preveu els fets de violència coneguts i una altra de subjectiva que expressa les vivències i els sentiments personals (Del Olmo 2000) i que té un pes fonamental en el sentiment d'inseguretat i en la seva representació social. La percepció d'inseguretat té escassa relació amb l'amenaça objectiva i més aviat està vinculada a la construcció social i personal de la por, està associada a diverses variables com l'edat, el sexe o l'estatus social i condicionada pel contingut i la forma dels missatges dels mitjans de comunicació.

Les imatges de la criminalitat facilitades pels mitjans de comunicació són les més anecdòtiques: són les imatges de violència entre persones desconegudes (Naredo 2000, 137-155), situacions extremes de violència que vinculen inseguretat amb criminalitat i que identifiquen la violència amb fets que transcorren a l'espai públic, malgrat l'evidència clara que la violència interpersonal a l'espai privat és la forma més freqüent de violència. Els mitjans creen una criminalitat difusa, desconnectada de les seves causes, que amaga la comprensió de la violència estructural: la violència de la discriminació, de la subordinació, de la desigualtat de drets. La por també es converteix de vegades en un arma política; hem d'estar alertes contra la manipulació de la por.

Hi ha un vincle estret entre l'ascens del neoliberalisme i les polítiques públiques de seguretat ultrarepressives basades en l'anomenada seguretat civil, que desmantellen l'Estat del benestar i amaguen la inseguretat de la pobresa, de les carències alimentàries, sanitàries i socials. Els atemptats de l'11 de setembre de 2001 han contribuït a distorsionar els continguts de les polítiques de seguretat

humana. En els països desenvolupats la despesa d'armament ha adquirit un pes enorme i ha desviat fons de la lluita per al desenvolupament, la qual cosa indica la resistència a deixar de banda el paradigma de la seguretat basat en el conflicte bèl·lic. Un altre efecte col·lateral dels atemptats és que les imatges mostrades a Occident sobre el món islàmic, i a l'inrevés, s'han orientat a mostrar l'altra part del món com a font d'inseguretat.

En l'agenda de la seguretat humana són fonamentals la protecció i el respecte dels drets humans. Si la seguretat és *la situació política i social en què les persones tenen legalment i efectivament garantit el gaudi ple dels seus drets a defensar i a ser protegits en la seva vida, la seva llibertat, la seva integritat i benestar personal, el seu honor, la seva propietat, la seva igualtat d'oportunitats i la seva efectiva participació en l'organització política, econòmica i social, així com la seva igualtat davant la llei i la seva independència davant els poders de l'Estat i a obtenir el resguard ple de la totalitat dels drets i garanties emanats de l'Estat de Dret* (Saim 2000) tindrem objectivament cobertes les condicions de seguretat si es realitzen els drets humans de manera indivisible. Seguint Saim *la inseguretat ha de ser entesa com aquelles situacions en què certs factors polítics i socials vulnereu i retallen d'alguna manera aquell principi —el principi d'autonomia—, és a dir, impedeixen que les persones puguin determinar les seves condicions de vida* (Saim 2000).

3. EL DRET DE LES DONES A VIURE SENSE VIOLÈNCIES

La seguretat de les dones és un dret de ciutadania, és la llibertat per viure sense por, sense violències, és un concepte centrat en les capacitats de les dones, en la seva percepció i vivències i en les seves possibilitats per accedir i desenvolupar un espai de vida propi i digne. Les dones hem lluitat perquè es reconegui el nostre espai, per ocupar un lloc social i per prendre possessió col·lectivament i individualment, de l'espai públic.

Viure amb seguretat és viure sense violències. Les dones estem exposades a patir més violències, especialment a les relacions familiars. La violència familiar o de parella és la forma de violència més visible, però tot i que la família continua essent el principal focus de violència, la violència contra les dones afecta tots els àmbits, públics i privats, i les seves causes no s'han de buscar a les relacions familiars, sinó a l'estructura patriarcal, a unes pautes culturals molt assentades i a una desigual distribució de poder entre homes i dones. Les violències contra les dones abasten tots els actes que les controlen, coaccionen, discriminen, sotmeten, subordinen o ignoren en tots els aspectes de la seva existència. El tret específic de la violència contra les dones és que és una violència sexualitzada, que s'infligeix a la dona per l'únic fet de ser dona.

L'espai públic ha estat l'espai a protegir en els discursos tradicionals sobre la seguretat. La divisió social entre l'espai públic i l'espai privat ha deixat aquest últim al marge de la protecció de l'Estat, i això ha tingut greus conseqüències sobre la seguretat de les dones. L'espai privat ha estat un espai intocable, on no cabia el concepte de drets humans.

Una de les principals aportacions del feminisme a la noció de seguretat ha estat la de qüestionar l'espai domèstic com un espai de seguretat en si mateix. Per a les dones, moltes vegades, la mesura de la intimitat ha estat la mesura de l'opressió.

El dret a la intimitat habilita la persona titular a rebutjar qualsevol intromissió sobre la seva vida privada, llevat que existeixi el seu consentiment exprés, i es centra a l'àmbit domèstic, al dormitori inaccessible on l'Estat no pot entrar. Aquesta concepció lliberal del dret a la intimitat deixa fora del control públic un àmbit de relacions humanes essencial per a la dignitat i la identitat de les persones.

Les anàlisis feministes de la seguretat s'han inscrit al discurs de la seguretat humana, amb una concepció àmplia que desplaça l'Estat com a centre de referència i inclou la seguretat individual, regional i global. La seguretat humana es concep des d'una perspectiva multidisciplinària, més enllà de les institucions de control formal, i s'afirma la necessitat d'incloure la perspectiva de gènere en els centres de les preocupacions tradicionals sobre seguretat, deixant de banda la pretesa naturalista universal de la seguretat humana, perquè qüestions centrals per a la seguretat com són la democràcia i els drets humans tenen impactes diferents en dones i en homes. El dret a la seguretat implica fer visibles les injustícies ocultes.

La seguretat humana centrada en les persones no ha suposat una correlativa implementació de polítiques de seguretat amb perspectiva de gènere. El model de seguretat continua sent profundament masculí, convenientment disfressat d'objectivitat i neutralitat. Les dones no hem tingut l'oportunitat de definir el que és segur i el que és insegur segons les nostres necessitats, per la qual cosa moltes de les polítiques de seguretat són esbiaixades i han esdevingut ineficaces per a les dones. Les demandes de les dones són més àmplies que les dels homes; mentre que en línies generals els homes vinculen la seguretat a l'absència de criminalitat, les dones plantegen unes demandes de seguretat vinculades a la millora de l'entorn, les xarxes de control informal o les regles de convivència.

Les dones ens sentim més insegures que els homes. Com afirma Naredo (2000, 137-155) les dones hem interioritzat el risc i hem après que el nostre comportament és determinant per lliurar-se del perill. Les dones estem permanentment en guàrdia i posem en pràctica nombroses estratègies d'autoprotecció que limiten seriosament la nostra llibertat i autonomia personal.

Des de petites —continua Naredo— se'ns educa a témer els desconeguts i a evitar els llocs foscos perquè simbolitzen el perill. Els homes del nostre entorn —pare, germans, més tard company— són els nostres referents de seguretat, els nostres protectors. Tanmateix, la gran part dels delictes violents contra les dones, delictes contra la llibertat sexual, contra la vida i la integritat física, són comesos per homes propers a la víctima i, en la seva majoria, en el propi domicili d'aquesta. És a dir, que mentre els homes troben el perill fora de casa, les dones tot sovint hi conviuen.

La participació política de les dones en les mateixes condicions que els homes i la igualtat en l'accés i control dels recursos són essencials per a la seguretat humana. Les actuacions públiques destinades a potenciar un nou model de relacions interpersonals des del respecte i el reconeixement de les diferències, i les

destinades a la solidaritat, a potenciar la construcció d'una cultura de la pau són polítiques preventives que augmenten la seguretat de les dones i augmentar la sensació de seguretat de les dones beneficia tota la població i contribueix a millorar els espais públics.

No podem abastar els objectius de seguretat humana si no tenim en compte les necessitats i les subjectivitats de les dones i els homes, en la línia d'un pacte de convivència, d'un nou pacte de ciutadania.

4. LA COMUNITAT INTERNACIONAL

L'article 3 de la Declaració Universal de Drets Humans estableix que *tota persona té dret a la vida, a la llibertat i a la seva seguretat*. En els últims trenta anys, Nacions Unides ha estat una plataforma fonamental per a integrar els drets de les dones en els drets humans universals, reafirmant que els drets humans de les dones i les nenes són una part inalienable, integral i indivisible dels drets humans universals.

L'any internacional de la dona al 1975 i la dècada de la dona (1976-1985), juntament amb les quatre conferències internacionals convocades per NU entre 1975 i 1995, han contribuït a situar la igualtat de dones i homes a l'agenda política internacional i han permès als moviments de dones exigir que les conclusions de les conferències fossin aplicades en totes les esferes de la vida pública i privada.

La I Conferència de Mèxic l'any 1975 va identificar tres objectius per aconseguir el progrés de les dones:

- a) la igualtat de gènere;
- b) la integració i plena participació de les dones al desenvolupament;
- c) la contribució de les dones a la pau mundial.

La II Conferència va tenir lloc a Copenhaguen l'any 1980 i el més important del seu desenvolupament i conclusions és la interpretació de la igualtat més enllà de la igualtat formal; la igualtat adquireix una altra dimensió, sorgeixen conceptes com la igualtat de drets, responsabilitats i oportunitats i es comencen a percebre els primers senyals de discrepància entre els drets formals i les possibilitats de les dones per a exercir-los. Per abordar aquestes divergències es van establir tres esferes d'actuació:

- d) la igualtat en l'accés a l'educació;
- e) les oportunitats d'ocupació;
- f) l'atenció a la salut.

La III Conferència de Nairobi (1985) va tenir com a objectiu avaluar si s'havien complert els objectius del primer decenni de NU per a la dona. Les dades indiquen que no s'havien aconseguit els objectius d'igualtat, desenvolupament i pau, i la Conferència va buscar noves pautes per a superar els obstacles en el camí vers la igualtat. Es va reconèixer que la igualtat de les dones abastava totes les esferes de

l'activitat humana i es van impulsar una sèrie de mesures adreçades a aconseguir la igualtat real. A Nairobi van néixer les polítiques transversals o de *mainstreaming*.

Per primer cop un document internacional va declarar que les violències contra les dones són una forma de discriminació. Aquest gir conceptual va ser fonamental per a transformar les violències sobre les dones en un problema polític, en una qüestió de drets humans, que posteriorment va ser completada al 2n Congrés pels Drets Humans, a Viena, l'any 1993 amb el reconeixement que la violència contra les dones és una violació dels drets humans i que els drets humans de les dones són una part inseparable, integral i inalienable dels drets humans universals.

La Plataforma d'Acció de Pequín (1995) va ser una fita en la lluita pels drets de les dones. Va incorporar una gran part de les experiències, propostes i anàlisis feministes i va apostar per la incorporació de la perspectiva de gènere a totes les estructures, institucions, polítiques i programes. Es va reconèixer que els esforços dels dos decennis anteriors havien tingut resultats positius però insuficients perquè no havien pogut alterar les estructures de discriminació i subordinació de les dones.

Pel que fa a la violència sobre les dones, la Plataforma d'Acció va determinar que constitueix un obstacle per bastir els objectius d'igualtat, desenvolupament i pau, i que viola i menyscaba el gaudi dels drets humans i les llibertats fonamentals.

El document sorgit de Pequín es va centrar a enfortir el paper social i polític de les dones per a fer visibles les seves necessitats, prioritats i valors. El paràgraf 79 assenyala específicament que *els governs i altres agents socials haurien de promoure una política activa i visible d'integració d'una perspectiva de gènere en totes les polítiques i programes, a fi que s'analitzin, abans de prendre decisions, els seus possibles efectes en les dones i els homes*.

Altres conferències o cimera internacionals han reconegut la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere a l'àmbit de la seguretat. A Nova York, al novembre de 2007 va tenir lloc la primera cimera internacional de dones líders per a la seguretat mundial. La conferència va apostar per treure pes a l'aspecte militar del concepte de seguretat i va establir una relació entre àrees com la pobresa, inseguretat econòmica, terrorisme i canvi climàtic com a part de la idea de seguretat.

Tot i els esforços polítics de la comunitat internacional i els avenços de les dones, els canvis jurídics i socials són lents i estan mediatitzats per la globalització i l'exclusió econòmica de la major part de població i, per extensió, de les dones. Simultàniament el món és cada cop més insegur, a causa de les intervencions militars i de la violència comunitària i ètnica. L'escalada militarista i fonamentalista —tant laica com religiosa— ha generat una situació asfixiant per a un canvi de paradigma.

Les polítiques neoconservadores i ultrarepressives sorgides arran dels atemptats de l'11 de setembre han perjudicat la causa de la llibertat de les dones. Les imatges mostrades a Occident s'han regit per patrons sexistes: les dones del món islàmic apareixen com a víctimes indefenses i passives que es constitueixen en objecte de protecció per a les democràcies liberals occidentals. D'altra banda, les dones occidentals apareixen davant el món islàmic com el símbol de la depravació moral a la qual podria arribar el món islàmic si reeixissin els processos d'occidentalització.

5. NORMATIVA ESTATAL

Des que NU va confluïr amb l'anàlisi feminista i va identificar les violències contra les dones com una forma de discriminació i subordinació de les dones, la normativa estatal ha abordat la seguretat de les dones en un itinerari que, de sortida, s'inscrivía en l'absència de dret, fins a una arribada que podríem anomenar d'excés de dret.

La Constitució espanyola (article 17.1 CE) reconeix el dret a la seguretat de totes les persones. La seguretat esdevé, doncs, un dret fonamental com la vida o la llibertat i l'Estat ha de garantir el ple exercici d'aquests drets.

Tanmateix la violència contra les dones exercida a l'àmbit privat havia estat una realitat invisible vinculada amb la legitimació social atorgada al *pater familias* per a mantenir un cert ordre familiar, que implica facultats correctores i educadores sobre la dona i els fills i les filles.

Les lleis penals no van considerar la violència contra les dones fins l'any 1989, quan es va promulgar la Llei orgànica 3/1989 que introdueix per primer cop el delicte de maltractaments en el si de la família, l'anomenada violència domèstica. El que es penalitzava eren les lesions en el si de la família, amb independència de qui fos el subjecte, actiu o passiu. Curiosament, l'alarma social que motivà la reforma la provocà l'augment de les morts de dones a mans dels seus companys o excompanys sentimentals, però tot i així la reforma va diluir el fenomen de les violències contra les dones en una genèrica violència familiar.

Després de successives ampliacions de conductes delictives i d'increment de les penes, es promulgà la Llei orgànica 1/2004 de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, que també ha modificat el Codi penal i ha creat tipus penals específics i agreujats.

La llei integral ha suposat un canvi de mirada social i jurídica sobre les violències a les dones i ha fet aportacions decisives per a un canvi de paradigma jurídic. Ha tingut la gran virtut de considerar la violència contra les dones com una categoria diferent de la resta de violències. La definició de la violència de gènere com una *manifestació de la discriminació, la desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones* (article 1) incorpora al dret positiu termes desconeguts com: discriminació, subordinació, domini i, per primer cop a l'Estat espanyol i a Europa, una llei introdueix el concepte «gènere», tot i que aquest criteri ha generat força resistències doctrinals en els sectors jurídics més conservadors que es mouen en la línia de l'igualitarisme formal.

S'ha passat de la simple protecció jurídica a les dones a considerar que les violències masculines són un problema estructural i polític que cal eradicar però, tot i els avenços fonamentals de la norma, pensem que la nova llei no restaura l'estatus de ciutadania a les dones i no podrà eliminar la violència patriarcal. La redacció definitiva de la llei es limita a regular la violència en les relacions de parella i despolititza el sentit de les violències contra les dones.

Cal preguntar-nos si la llei ha establert les condicions necessàries perquè les dones tinguin garantit el gaudi de la totalitat de drets i garanties inherents a la ciutadania democràtica.

Al nostre parer, les mesures regulades no són suficients ja que no es garanteix el dret de les dones a viure sense violències; no es reconeix el dret a la seguretat ni a la llibertat ni a la vida, sinó únicament la seva protecció penal. Paradoxalment la informació és un dret, però la seguretat només és tutelada.

La seguretat és un dret fonamental previ a la denúncia, no és el trencament del dret allò que origina el dret. La tutela és necessària però insuficient.

Una de les dificultats més importants per al gaudi dels drets és la manca de reconeixement social de les dones. No podem perdre de vista l'enorme importància de les institucions socialitzadores —*el sistema públic de regles que defineix càrrecs i posicions amb els seus drets i deures, poders i immunitats* (Rawls 1995) en funció del sexe de la persona— ni el plus valoratiu que tenen les activitats considerades masculines. Mentre el paradigma social no sigui el reconeixement de l'altre, allò que Valcárcel defineix com *una relació concedida o pactada amb el fonament que els altres són com un mateix i que res que un es concedeixi a si mateix té dret moral a no concedir-li a l'altra persona, sinó que al contrari té el deure de pensar en l'altre com un mateix* (Valcárcel 1993). Si l'altra persona no em considera igual les mesures que s'adoptin no seran eficaces perquè aniran més en la línia de la concessió que en la direcció de restaurar els drets de ciutadania de les dones.

Això s'està demostrant en la interpretació i aplicació de la Llei orgànica. La funció interpretativa de la llei implica tant les persones que apliquen la llei com les persones a les quals van adreçades les normes. La interpretació de les lleis no es limita al sentit de les seves paraules, sinó que s'integra amb l'escala de valors vigent en una societat en la qual regeixen les normes patriarcals. Les lleis es dicten per a ser complides, però quan hi ha discrepància entre les lleis i la realitat social, les normes poden esdevenir ineficaces i la inaplicabilitat es pot convertir en una resposta normativa que cal combatre actuant en l'imaginari, en el sistema de creences i comportaments socials (Rubio 2004).

L'aplicació dogmàtica de la llei i el compliment estricte del principi d'igualtat formal ha portat, paradoxalment, a una manca de protecció de les dones. El dret és essencialment una eina individual que no entén de grups ni classes.

No es pot establir el significat d'una llei independentment de les condicions de la seva aplicació. La llei integral estableix penes elevades però al nostre entendre les sancions no estan funcionant, perquè hi ha un conflicte d'inaplicabilitat i de desobediència a la llei, d'inaplicabilitat per a les persones que han d'aplicar la llei i de desobediència per part de les persones a les quals va adreçada (Rubio 2004). El tret diferencial que podria canviar la resposta penal a la violència familiar, per sobre de modificacions legislatives, fóra un veritable canvi d'actitud dels operadors jurídics, de manera que es poguessin separar de la idea que es troben davant d'un problema privat i passessin a considerar-lo un problema públic de conseqüències devastadores (Gil 2007).

La llei estatal no ha estat generosa amb la formació i, tot i que ha obert una gamma de mesures de naturalesa extra penal, no ha aconseguit imposar la imatge de la prevenció ni de la formació. És una norma d'un marcat caràcter penal o punitiu i aquest tret ha marcat públicament el seu desenvolupament i aplicació. S'han

imposat dues grans pautes que defineixen el model d'intervenció: la decisió de crear una tutela penal reforçada i l'increment generalitzat de la severitat de la resposta penal (Lourenzo 2005, 1-23).

La manca de formació especialitzada del funcionariat al servei de l'Administració de justícia, no només del personal de l'oficina judicial sinó també de totes les persones que intervenen en el procés judicial: jutges, jutgesses, fiscals, psicòlegs, psicòlogues i forenses, és una mancança important. Aquesta especialització no existeix i hi ha moltes resistències de la judicatura a acceptar una formació en gènere: una formació en igualtat real de dones i homes i en el coneixement del cicle de la violència. La formació i capacitació de totes les persones professionals en contacte amb la violència és un condició imprescindible per a combatre les violències masclistes; significa poder pensar sense prejudicis i aplicar el dret d'una manera diferenciada, d'acord amb els valors establerts a la Constitució: *correspon als poders públics promoure les condicions perquè la llibertat i igualtat de l'individu i dels grups en què s'integra siguin reals i efectives, remoure els obstacles que impedeixin o dificultin la seva plenitud i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida econòmica, política, social i cultural* (article 9.2). Adoptar una perspectiva àmplia en l'aplicació del dret pot restaurar la ciutadania de les dones i contribuir a una igualtat verdadera. És el gran repte pendent per a veure l'altra persona, per a reconèixer-la com a diferent però com a igual en drets.

Un exemple de les dificultats d'aplicació de la llei integral el trobem a les estadístiques de l'Observatori de Violència Domèstica i de Gènere, del Consell General del Poder Judicial. Fins al tercer trimestre de 2007, l'Observatori publicava la dada dels sobreseïments, és a dir dels procediments que acaben, suspenen el seu curs o s'arxiven, bé perquè no queda acreditada la comissió del delicte, bé perquè els fets no tenen rellevància penal. L'última dada que tenim, del tercer trimestre de 2007, ens parla d'un 49% de sobreseïments.

És una dada espantosa que ens obliga a preguntar-nos sobre quins mecanismes estan fallant perquè gairebé la meitat de les denúncies per violència de gènere interposades per dones acabin arxivades. Els operadors jurídics no han fet seu l'esperit de la llei integral perquè el dret no és objectiu ni neutre i, malgrat els principis inspiradors de la llei, explicitats al preàmbul, la pràctica jurídica va per un altre camí arrossegada pel sistema de valors dominant, pel no reconeixement de les dones per la socialització diferent d'homes i dones.

La pràctica judicial en els jutjats de violència vulnera els principis de la llei integral. No s'han creat les unitats de valoració forense integral previstes a la disposició segona de la llei. Les unitats de valoració integral han d'estar integrades per personal especialitzat i tenen l'objectiu d'analitzar, identificar i avaluar el risc de la dona i dels fills i filles exposats a la situació de violència i les conseqüències psicològiques i mèdiques d'aquesta violència. En contra de la llei i l'esperit de la llei, els informes forenses dels jutjats de violència sobre la dona es centren a *comprovar* la fiabilitat o credibilitat de les dones que denuncien.

Una altra de les pràctiques *contra legem* és que als jutjats de violència s'estan instruint les anomenades denúncies creuades, és a dir, les denúncies que l'agressor posa contra la dona que ell mateix ha agredit. El resultat d'aquesta pràctica és

pervers, de tal manera que uns jutjats creats per instruir delictes de violència sobre les dones s'han convertit en jutjats que instrueixen tota mena de denúncies per violència familiar, amb la paradoxa que moltes dones surten dels jutjats de violència amb una acusació fiscal per delicte.

Tampoc no es compleixen les disposicions legals de la llei orgànica que estableixen que qualsevol suspensió de la condemna a un maltractador passa necessàriament pel deure de participar en programes formatius, laborals, culturals, d'educació sexual o d'altres.

El sistema penal presenta moltes dificultats per actuar eficaçment contra les violències a les dones. Una de les dificultats és el conjunt de filtres informals, que es manifesten en la construcció d'estereotips sobre la víctima; el centre del debat no és sempre l'aplicació de la llei sinó la credibilitat de la dona, es tracta que la dona sigui una bona víctima, que susciti comprensió i compassió. Quan la dona no compleix aquests paràmetres augmenta la culpabilització i el qüestionament del seu testimoni. La dogmàtica penal aplica categories rígides, suposadament neutres i universals, que condemnen les dones a una nova forma de violència: la victimització secundària.

Els poders públics intervenen quan el procés de violència és visible socialment, és a dir quan la violència és molt aguda i intensa. La insistència a acudir a un dret penal més sever és una opció poc meditada i dubtosa des del punt de vista de la seva eficàcia. De fet i malgrat el notable increment punitiu, les dones continuen patint violències quotidianes i, de forma particularment brutal, violència familiar; la realitat ens sacseja amb un *continuum* de dones mortes o agredides pels seus companys o excompanys sentimentals.

Caldria analitzar també fins a quin punt el mateix caràcter de l'aparell judicial té un paper dissuasori a l'hora de presentar denúncies. Els processos judicials es fonamenten en fets objectius i demostrables, no tenen en compte les subjectivitats, i no respecten cap mena d'intimitat per tal d'arribar a la veritat dels fets. La dona que assisteix al judici contra el seu agressor ha de fer públiques qüestions privades i reviu el dolor de l'agressió (infligida per un company o excompany, conegut i possiblement estimat), sense tenir cap certesa d'obtenir una resolució favorable. I, fins que es dicta sentència, l'agredida i l'agressor —pel principi de presumpció d'innocència— han de ser tractats per la justícia amb la mateixa consideració. Aquesta hipòtesi hauria de tenir-se en compte a l'hora d'esbrinar els motius pels quals hi ha moltes dones que no presenten denúncia. També cal tenir presents les dificultats i les traves legals de les dones immigrants sense permís de residència, que a la pràctica impedeixen que puguin denunciar conductes de violència de gènere, atès que la denúncia pot comportar l'obertura d'un expedient administratiu d'expulsió.

6. CATALUNYA. POLÍTIQUES DE SEGURETAT

L'Estatut d'autonomia de Catalunya reconeix el dret específic de les dones a viure amb seguretat:

Article 19.1. Totes les dones tenen dret al lliure desenvolupament de llur personalitat i capacitat personal, i a viure amb dignitat, seguretat i autonomia, lliures d'exploatació, maltractaments i de tota mena de discriminació.

Art. 41.3. Les polítiques públiques han de garantir que s'afrontin de manera integral totes les formes de violència contra les dones i els actes de caràcter sexista i discriminatori; han de fomentar el reconeixement del paper de les dones en els àmbits cultural, històric, social i econòmic, i han de promoure la participació dels grups i les associacions de dones en l'elaboració i l'avaluació d'aquestes polítiques.

L'Estatut ha incorporat la veu de les dones en una norma constitutiva. Va ser un procés obert i participatiu, al qual van presentar aportacions més de trenta grups de dones d'arreu de Catalunya, per tal de redactar un document que va servir de base per a l'articulat. Les dones de Catalunya han volgut que l'Estatut anomeni les dones, les visibilitzi, *això farà impossible no pensar-hi, comportarà inexcusablement legislar també per a totes elles, posar-les al centre* (Lledó 2006).

La Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista s'inscriu en el concepte ampli de seguretat i ha suposat un avenç important en la lluita contra les violències contra les dones. Tot i la seva recent aprovació, la llei ha de suposar una transformació de les polítiques públiques en la manera d'entendre els drets de les dones a una vida lliure de violències.

La norma parteix de la base que la violència masclista és una greu vulneració dels drets humans i un impediment per assolir la plena ciutadania de les dones, la seva autonomia i llibertat.

El text legislatiu aborda de forma integral totes les formes d'exercir la violència i estableix com un dels principis orientadors en les intervencions dels poders públics, la necessitat d'evitar la victimització secundària i l'establiment de mesures que impedeixin la reproducció o la perpetuació dels estereotips sobre les dones i la violència masclista (article 7.j).

La llei catalana de violència ha imposat la imatge de la transversalitat, de la integralitat, de la prevenció, de la formació, de la necessitat de treballar en xarxa.

Com dèiem abans, les lleis per si soles no modifiquen la realitat i el gran desafiament és la seva aplicació, però els poders públics han d'establir les condicions necessàries perquè les dones tinguin garantit el gaudi de la totalitat de drets i garanties que estableix l'Estat social i democràtic, entre els quals de manera inescindible es troba el dret de les dones a viure amb seguretat.

BIBLIOGRAFIA

Llibres i altres monografies

GIL, J. M. *Los diferentes rostros de la violencia de género*. Madrid: Dykinson, sl, 2007.

LARRAURI, E. *Criminología Crítica y violencia de género*. Madrid: Trotta, 2007.

RUBIO, A. «Inaplicabilidad e ineficacia del Derecho en la violencia contra las mujeres». A: *Análisis jurídico de la violencia contra las mujeres. Guía de Argumenta-*

ción para operadores jurídicos. 2ª edición. Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer, 2004.

SAIM, M. «Seguridad pública y derechos humanos». A: SORIANO, R.; ALARCÓN, C.; MORA, J. (ed. i coord.) *Diccionario crítico de los derechos humanos I*. La Rábida: Universidad Internacional de Andalucía, 2000.

MACKINNON, C. A. *Hacia una teoría feminista del Estado*. Col. «Feminismos». Ed. Cátedra, 1989.

AÑON, M. J.; MESTRE, R. «Violencia sobre las mujeres: discriminación, subordinación y Derecho». A: BOIX REIG, J.; MARTÍNEZ GARCÍA, E. (coord.) *La nueva ley contra la Violencia de Género*. Iustel, 2005.

MESTRE, R. *La caixa de Pandora. Introducció a la teoria feminista del dret*. Universitat de València, 2006.

PITCH, T. *Un derecho para dos. La construcción jurídica de género, sexo y sexualidad*. Madrid: Trotta, 2003.

LLEDÓ, E. *Dia Internacional de les Dones: Palau de Pedralbes*. Barcelona: Institut Català de la Dona, 2005.

Publicacions periòdiques

DEL OLMO, R. «Ciudades duras y violencia urbana». *Revista Nueva Sociedad*, número 167. Caracas: maig-juny de 2000.

MONTERO, A. «La seguridad como derecho». *El Correo*. Bilbao, 4 d'agost de 2008.

NAREDO, M. «Seguridad urbana y miedo al crimen». *Ciudades Habitables y Sostenibles. Revista de Estudios Sociales y de Sociología*. Madrid: núm. 119, abril-juny de 2000, pàg. 137-155. Documentación Social. Cáritas España Editores.

MORILLAS, P. «Génesis y evolución de la expresión de la seguridad humana: un repaso histórico». *Seguridad Humana: conceptos, experiencias y propuestas. Revista CIDOB d'afers internacionals*, núm. 76, any 2006, pàg. 47-58.

RUBIO, A. «La capacidad transformadora del Derecho en la violencia de género». *Circunstancia. Revista de Ciencias Sociales del Instituto Universitario de Investigación Ortega y Gasset*, núm. 12, 2007.

Ponències

IBÁÑEZ, M.; DE LUNA, P. «Seguretat ciutadana o seguretat pública». *Jueces para la Democracia*. Vigo: Congrés de juny de 2002.